

Riistantutkimuksen tiedote 195:1-7. Helsinki 10.8.2004

Vesilintujen runsaus ja poikastuotto vuonna 2004

Hannu Pöysä, Marcus Wikman, Esa Lammi ja Risto A. Väisänen

Vesilinnuston kokonaiskanta laski viime vuodesta ja oli alempana kuin kertaakaan aikaisemmin lähes kaksikymmentä vuotta jatkuneen vesilintuseurannan aikana. Tämä oli seurausta useiden runsaslukuisten lajien taantumisesta. Tärkeimpien riistasorsiemme, sinisorsan ja tavin, pesimäkantojen koko jäi selvästi jälkeen viime vuoden tasosta. Myös nokikana taantui tuntuvasti, haapana vähemmän. Telkkäkannassa ei tapahtunut muutosta edellisvuoteen nähden. Monet lajit taantuivat nimenomaan Etelä-Suomessa, mutta pysyivät Pohjois-Suomessa viime vuoden tasolla tai jopa runsastuivat hieman. Sinisorsan poikastuotto jäi heikommaksi kuin viime vuonna, mutta pysyi silti pitkäaikaista keskiarvoaan parempana. Poikastuotto jäi alhaiseksi nimenomaan pohjoisessa. Myös tavin pesintä onnistui paremmin etelässä kuin pohjoisessa, ja lajin koko maan poikastuotto oli edellisvuoden luokkaa. Haapanan ja telkän pesinnät onnistuivat hyvin niin etelässä kuin pohjoisessakin, ja poikastuotto oli selvästi parempi kuin viime vuonna. Vesilintujen pesintä alkoi tänä vuonna varhain, joten poikaset ennättävät valtaosin kehittyä lentokykyisiksi hyvissä ajoissa ennen metsästyskauden alkua.

Tutkimusprofessori Hannu Pöysä, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Kauppakatu 18-20, 80100 Joensuu, puh. 0205 751 450, suunnittelija Marcus Wikman, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, PL 6, 00721 Helsinki, puh. 0205 751 272, tutkijat Esa Lammi ja Risto A. Väisänen, Luonnontieteellinen keskusmuseo, PL 17 (P. Rautatiekatu 13), 00014 Helsingin yliopisto.

Sisävesien vesilintujen pesimäkanta- ja poikuelaskennat tehtiin Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen ja Luonnontieteellisen keskusmuseon johdolla eri puolilla Suomea. Pääosin laskennan tekivät vapaaehtoistyönä metsästäjät ja lintuharrastajat. Pesimäkannat arvioitiin touko-kesäkuussa kahteen kertaan tehdyllä parilaskennalla ja poikastuotto heinäkuussa kertaalleen tehdyllä poikuelaskennalla. Vesilintulaskennat ovat osa Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen riistakantojen pitkäaikaisseurantoja. Laskentojen pääkohteina ovat tärkeimmät riistasorsamme sinisorsa, tavi, haapana ja telkkä, mutta laskennat tuottavat myös muista lajeista runsaasti havaintoja vuosittaisten kannanarvioiden pohjaksi.

Parimäärävertailut vuosien 2003 ja 2004 välillä perustuvat 609 laskentapaikan aineistoihin ja poikastuottovertailut 350 laskentapaikan aineistoihin. Vertailussa ovat mukana vain sellaiset kohteet, joilla laskenta tehtiin molempina vuosina. Vuosittaiset runsausindeksit perustuvat aina samoilla paikoilla kahtena perättäisenä vuotena tehtyihin laskentoihin; indeksit on muunnettu vertailukelpoisiksi koko seurantajaksolle.

Runsaat lajit taantuivat

Vesilinnuston kokonaisparimäärä laski selvästi viime vuoteen verrattuna (taulukko 1), ja näin ollen myös kannan kehitystä kuvaava käyrä putosi alimmalle tasolleen koko pitkällä seurantajaksolla (kuva 1). Taantuma koski nimenomaan Etelä-Suomea; Pohjois-Suomessa vesilinnuston kokonaiskanta sitä vastoin kasvoi.

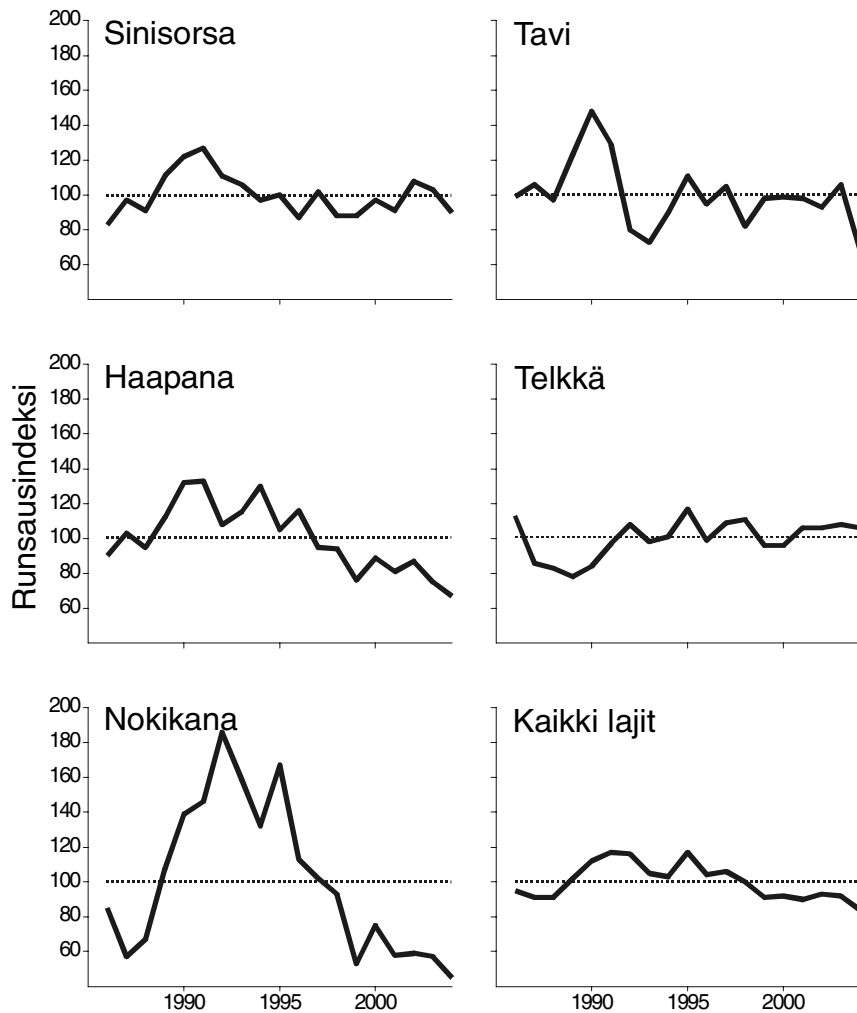
Kokonaiskantojen muutokset olivat seurausta monien runsaslukuisten lajien kannanmuutoksista. Tärkeimpien riistasorsiemme, sinisorsan ja tavin, pesimäkannat taantuivat etelässä, mutta olivat pohjoisessa jopa hieman runsaammat kuin viime vuonna. Molempien lajien kokonaiskannat jäivät viimevuotisista. Myös haapana ja telkkä taantuivat etelässä ja runsastuivat pohjoisessa kokonaiskantojen pysyessä kutakuinkin viime vuoden tasolla. Nokikana lukeutui niin ikään taantuneisiin lajeihin. Tavin, haapanan ja nokikanan pesimäkantaindeksit putosivat nyt pohjalukemiinsa koko pitkällä seurantajaksolla. Selvästi runsastuneita lajeja oli ainoastaan tukkasotka, jonka pesimäkanta kasvoi sekä etelässä että pohjoisessa.

*Taulukko 1. Vesilintujen parimäärät vertailukelpoisilla laskenta-
paikoilla 2003 ja 2004. Yhteismäärissä ovat mukana myös harva-
lukuiset lajit. Indeksi 2004 osoittaa prosentteina, kuinka paljon nähtiin
lintupareja vuoteen 2003 verrattuna. Etelä-Suomi (E-S) = Oulun läänin
eteläpuolinen alue ja Pohjois-Suomi (P-S) = Oulun ja Lapin läänit.*

	<i>Pesiviä pareja</i>								
	<i>E-S</i>		<i>P-S</i>		<i>Koko maa</i>		<i>Indeksi 2004</i>		
	2003	2004	2003	2004	2003	2004	<i>E-S</i>	<i>P-S</i>	<i>Yht.</i>
<i>Sinisorsa</i>	726	601	151	162	877	763	83	107	87
<i>Tavi</i>	537	289	140	153	677	442	54	109	65
<i>Haapana</i>	173	144	28	36	201	180	83	129	90
<i>Telkkä</i>	1 055	989	346	392	1 401	1 381	94	113	99
<i>Nokikana</i>	178	141	1	2	179	143	79	–	80
<i>Jouhisorsa</i>	60	51	9	14	69	65	85	156	94
<i>Lapasorsa</i>	23	26	3	6	26	32	113	–	123
<i>Tukkasotka</i>	82	93	44	67	126	160	113	152	127
<i>Punasotka</i>	29	41	1	1	30	42	141	–	140
<i>Isokoskelo</i>	146	136	38	39	184	175	93	103	95
<i>Tukkakoskelo</i>	23	21	7	6	30	27	91	–	90
<i>Kaikki lajit</i>	3 769	3 250	888	1 008	4 657	4 258	86	114	91

Koska sekä vuosien väliset että maan etelä- ja pohjoisosien väliset kannanmuutokset olivat monilla lajeilla yhdenmukaisia, kannanmuutoksilla mitä ilmeisimmin on jokin yhteinen syy. Maan etelä- ja pohjoisosien väliset erot kannanmuutoksissa liittyvät usein kevään ajoittumiseen. Vuonna 2003 kevät oli erityisen myöhäinen, ja monen lajin kanta runsastui etelässä mutta taantui pohjoisessa. Sitä vastoin tänä vuonna kevät oli aikainen, ja vesilintukantojen runsaudenvaihtelut maan etelä- ja pohjoisosissa olivat juuri päinvastaiset kuin viime vuonna.

Kannanvaihtelujen varsinaisia synty mekanismeja ei tarkalleen tunneta. Erityisesti puolisuokeltajalajeilla ja nokikanalla edellisvuoden poikastuotto vaikuttaa jossain määrin seuraavan vuoden pesimäkantaan. Telkällä tämä

Kuva 1. Sinisorsan, tavin, haapanan, telkän, nokikanan ja koko vesilinnuston runsaudenmuutokset 1986-2004. Runsaisindeksi 100 = vuosien 1986-2004 keskiarvo.

vaikutus tulee vuoden tai kahden viiveellä. Sinisorsan poikastuotto jäi viime vuonna heikoksi Etelä-Suomessa, mutta oli Pohjois-Suomessa varsin hyvä, mikä sopii yksin nyt havaittujen kannanmuutosten kanssa. Sitä vastoin tavin ja haapanan lisääntyminen onnistui viime vuonna

kohtuullisen hyvin Etelä-Suomessa, mutta jäi Pohjois-Suomessa varsinkin haapanalla heikoksi. Edellisvuoden poikastuotto ei siten näillä lajeilla selitä kannanmuutoksia. Tavikannan taantuma oli sen verran voimakas, että huomattavan osan kannasta on täytynyt jäädä saapumatta pesimäjärvilleen. Tavi ei ole erityisen paikkauskollinen, ja niinpä sen pesimäkannat usein heilahtelevat voimakkaasti vuodesta toiseen ja myös alueellisesti.

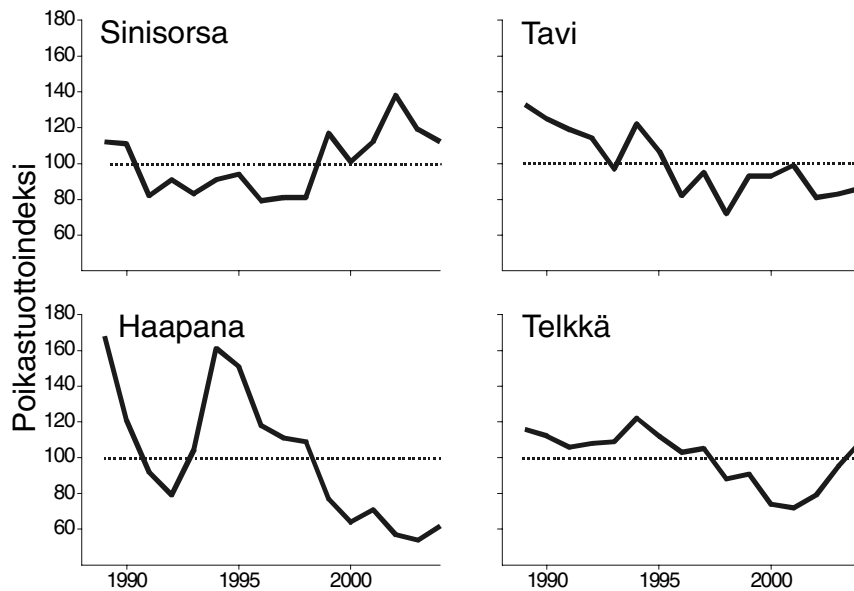
Poikastuotto kohtalainen

Pesimäkantojen taantumisesta huolimatta useimpien lajien poikastuotto oli kohtalaisen hyvä, joidenkin jopa parempi kuin viime vuonna. Sinisorsan poikastuotto tosin laski viime vuodesta (taulukko 2), mutta oli silti selvästi keskimääräistä parempi (kuva 2). Tavin poikastuotto oli suunnilleen samansuuruinen kuin viime vuonna, mutta haapanan ja telkän poikastuotto koheni selvästi viime vuodesta. Telkän poikastuotto oli parempi kuin moneen vuoteen ja pitkäaikaisen keskiarvon yläpuolella. Tavin ja haapanan pesintä onnistui ilmeisen hyvin, sillä poikastuotto oli selvästi parempi kuin pesimäkannan koon perusteella oli odotettavissa.

Poikastuotossa oli eroja Etelä- ja Pohjois-Suomen välillä. Sinisorsan poikastuotto jäi viime vuoteen verrattuna heikoksi erityisesti Pohjois-Suomessa (poikastuottoindeksi 62 %), mutta oli Etelä-Suomessa

Taulukko 2. Runsaimpien sorsien poikuumäärät ja poikueiden keski-koot 2003 ja 2004 sekä vuoden 2004 poikastuottoindeksi. Indeksioittaa huomioon sekä poikueiden määrän että keskikoon ja osoittaa prosentteina poikastuoton vuoteen 2003 verrattuna.

	<i>Poikueita</i>		<i>Keskikoko</i>		<i>Indeksi</i>
	<i>2003</i>	<i>2004</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>	<i>2004</i>
<i>Sinisorsa</i>	<i>166</i>	<i>157</i>	<i>5,3</i>	<i>5,3</i>	<i>95</i>
<i>Tavi</i>	<i>89</i>	<i>86</i>	<i>4,6</i>	<i>4,9</i>	<i>103</i>
<i>Haapana</i>	<i>39</i>	<i>51</i>	<i>5,1</i>	<i>4,5</i>	<i>115</i>
<i>Telkkä</i>	<i>205</i>	<i>235</i>	<i>4,2</i>	<i>4,2</i>	<i>115</i>

Kuva 2. Sinisorsan, tavin, haapanan ja telkän poikastuoton vaihtelu 1989-2004. Poikastuottoindeksi 100 = vuosien 1989-2004 keskiarvo.

samansuuruista kuin viime vuonna (poikastuottoindeksi 104 %). Myös tavin lisääntymistulos oli hyvä Etelä-Suomessa (poikastuottoindeksi 111 %) eikä se Pohjois-Suomessakaan jäänyt kauaksi jälkeen viime vuoden tasosta (poikastuottoindeksi 93 %). Haapanan lisääntyminen onnistui erinomaisesti Etelä-Suomessa (poikastuottoindeksi 121 %), telkän taas Pohjois-Suomessa (poikastuottoindeksi 138 %).

Vesilintujen, varsinkin varhain muuttavien lajien, pesintäaikataulu riippuu paljolti kevään edistymisestä, nimenomaan jäiden lähdön ajoittumisesta. Kevät oli tänä vuonna aikainen, ja niinpä tärkeimmät riistasorsamme pääsivät aloittamaan pesintänsä hyvissä ajoin. Tämä on näkynyt myös poikuelaskennoissa. Esimerkiksi ensimmäisiä lentokykyisiä sinisorsan ja telkän poikaslintuja tavattiin jo heinäkuun alussa. Myös valtaosa tavin ja haapanan jälkikasvusta on ollut poikuelaskentojen aikaan hyvin kehittyneitä. Tämä merkitsee sitä, että myös pesinnässään onnistuneet vanhat puolisuokeltajanaaraat ovat aloittaneet sulkasatonsa hyvissä ajoin. Vanhat

telkkänaaraat puolestaan poistuvat pesimäjärviltä sulkimaan normaalistikin reilusti ennen metsästyskauden alkua.

Näin ollen tärkeimmillä riistalajeilla ei tavata lentokyvyttömiä lintuja suuressa määrin enää sorsastuskauden alkaessa. Pesinnässään syystä tai toisesta viivästyneet naaraat ja niiden poikaset poikkeavat tästä yleiskuvasta – sitä varmemmin, mitä pohjoisempaan ollaan.